

Ivanickyy R.S., Zajka V.K., Krynytsky G.T. To question of natural re-forestation and forming of planting on the abandoned elder plants of North-Western Podillya

Investigational, that in the conditions of North-Western Podillya there is the intensive natural overgrowing of the abandoned elder plants earths by a lignosa. Here planting is mainly formed with different participation of scotch pine and birch, or clean forest of these breeds. Consisting of pine-tree and birch of planting mostly depends on correlation of these breeds in forest composition. The intensive piling up of the forest bedding is set also under the tent of planting.

УДК 349.6:504.38

Проф. М.В. Шульга, д-р юрид. наук –

Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого

НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Дослідження присвячено аналізу правових проблем зміни клімату на національному рівні. Розглянуто широке коло питань щодо зазначених проблем. Зокрема, проаналізовано чинне екологічне законодавство України, яке регулює відносини щодо запобігання негативним наслідкам зміни клімату.

Ключові слова: екологічне законодавство, зміни клімату, викиди в атмосферу, відповідальність.

На сучасному етапі розвитку суспільства правові проблеми запобігання негативним впливам глобальних змін клімату на екосистему землі, їхнє відвернення та пом'якшення виходять на перший план як на міжнародному, так і на національному рівнях. Саме тому особливої актуальності набуває завдання, пов'язане з виробленням концептуальних підходів до вирішення зазначених проблем у контексті Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (1992 р.), вимог Кіотського протоколу до цієї конвенції (1997 р.), регіональних конференцій, а також пошуку шляхів реалізації ініціативи України з розроблення та створення Екологічної Конституції Землі.

Зміна клімату є однією з найбільш важливих та складних проблем у сфері охорони навколишнього природного середовища, яка спіткала людство в останнє століття. Вона зумовлена насамперед реакцією кліматичної системи на підвищення концентраційних парникових газів в атмосфері, яке у кінцевому рахунку призведе до глобального потепління на планеті. У сучасних умовах це є результатом безпосередньої антропогенної діяльності людини, функціонування транспорту, енергетики, промисловості та ін. Окрім цього, деякі види антропогенної діяльності теж сприяють парниковому ефекту. Йдеться, зокрема, про необґрунтоване вирубування лісів, внаслідок якого вивільнюється двоокис вуглецю, що в них нагромаджений.

Відомо, що процеси зміни клімату так чи інакше безпосередньо пов'язані із змінами якісного стану атмосфери, який може погіршуватись внаслідок порушення нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря, тобто порушення гранично допустимого максимального вмісту забрудників, а також гранично допустимих рівнів впливу акустичного, електромагнітного, іонізуючого та інших фізичних і біологічних чинників. Значний обсяг викидів забрудників та їхня сукупність здійснюють стаціонарні та пересувні дже-

рела забруднення атмосфери. Так, наприклад, атмосферне повітря на Львівщині сьогодні найбільше забруднює автотранспорт – 115 тис. т шкідливих речовин на рік¹.

Зменшення викидів парникових газів в атмосферу та обмеження інших негативних чинників впливу на атмосферне повітря може бути пов'язане із застосуванням у промисловості нових екологічно чистих технологій, розвитком альтернативної енергетики, певними обмеженнями для транспорту, активізацією заліснення територій, посиленням контролю за лісовими пожежами та ін. У цих умовах важливого значення набувають попереджувальні заходи, реалізація яких даватиме змогу прогнозувати, запобігати чи зводити до мінімуму причини зміни клімату і пом'якшення його негативних наслідків.

Підписання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату на планеті представниками багатьох країн свідчить про те, що відповідні процеси є нагальною загрозою не тільки екології землі, а й економічному розвитку людства. Ця конвенція є визнанням загального занепокоєння світової спільноти про глобальний характер змін клімату, що потребує максимально широкого міжнародного співробітництва та участі всіх країн у діяльності з ефективного міжнародного реагування на зміну клімату та пом'якшення наслідків такого процесу.

Як відомо, в грудні 2009 р. в Копенгагені планується проведення чергового саміту, присвяченого проблемам змін клімату на планеті. У процесі підготовки до цієї події міністри закордонних справ низки Європейських тримав розповсюдили відкритий лист до засобів масової інформації, у якому вони закликають не залишатися байдужими до екологічного стану землі. У листі зауважено, що у всьому світі, зокрема у найбідніших та найуразливіших країнах, глобальне потепління вже загрожує підірвати зусилля, спрямовані на покращення інфраструктури охорони здоров'я та сільського господарства. Міграція населення, спричинена браком доступу до води та землі, посилює соціальне напруження та підриває політичну стабільність і безпеку. Зміна клімату, як підкреслено в листі, може принести значні геополітичні зміни. Вона дедалі більше впливатиме на рішення, які приймають країни у сфері зовнішньої політики. Планується, що на саміті буде досягнуто масштабної домовленості щодо утримання глобального потепління у межах двох градусів².

Головна мета Рамкової конвенції полягає в "стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему".

Україна підписала Конвенцію в червні 1992 р., ратифікувала її в жовтні 1996 р., а у серпні 1997 р. стала Стороною Конвенції. Згідно з цим документом Україна прийняла 1990 р. як базовий для оцінювання антропогенних емісій вуглекислого газу та інших парникових газів, які не контролює Монреальський протокол. Рамкова Конвенція про зміну клімату зобов'язує Сторони проводити національну політику і вживати відповідні заходи у пом'якшенні

¹ Див.: Урядовий кур'єр. – 2009. – 18 серпня. – № 149. – С. 9.

² Див.: Голос України. – 2009. – 16 вересня. – № 173. – С. 7.

наслідків зміни клімату шляхом обмеження своїх антропогенних викидів парникових газів і захисту та підвищення якості своїх поглиначів і нагромаджувачів парникових газів.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що воно значною мірою регулює відповідні суспільні відносини щодо запобігання негативним наслідкам змін клімату, їхнє відвернення та пом'якшення. Так, згідно із Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища", з метою забезпечення збирання, оброблення, збереження та аналізу інформації про стан навколишнього природного середовища, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень в Україні створюється система тримавного моніторингу навколишнього природного середовища. Об'єкти, які шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища, види та кількість шкідливих речовин, які потрапляють у навколишнє природне середовище, види й обсяги шкідливих фізичних та біологічних впливів на нього підлягають тримавному обліку. Підприємства, установи й організації, діяльність яких пов'язана зі шкідливим впливом на навколишнє природне середовище, незалежно від часу введення їх у дію повинні бути обладнані спорудами, устаткуванням і пристроями для очищення викидів і скидів або їх знешкодження, зменшення впливу шкідливих чинників, а також приладами контролю за кількістю і складом забрудників та за характеристиками шкідливих чинників. Ці суб'єкти, які розміщують, проектують, будують, реконструюють, технічно переозброюють, вводять у дію підприємства, споруди та інші об'єкти, а також виконують дослідну діяльність, що за їх оцінкою може негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища, подають спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів та його органам на місцях відповідну заяву про це.

Заборонено вводити у дію підприємства, споруди та інші об'єкти, на яких не забезпечено у повному обсязі дотримання всіх екологічних вимог і вживання заходів, передбачених у проектах на будівництво та реконструкцію (розширення та технічне переоснащення). Закон зобов'язує підприємства, установи, організації та громадян дотримуватися правил транспортування, зберігання і застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їхнього росту, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів для того, щоб не допустити забруднення ними або їхніми складниками навколишнього природного середовища і продуктів харчування.

Особливі вимоги стосуються господарюючих суб'єктів, що здійснюють проектування, виробництво, експлуатацію та обслуговування автомобілів, літаків, суден, інших пересувних засобів, установок та виробництво і постачання пального. Вони зобов'язані розробляти і вживати комплекс заходів щодо зниження токсичності та знешкодження шкідливих речовин, які містяться у відпрацьованих газах та скидах транспортних засобів, переходу на менш токсичні види енергії й пального, дотримання режиму експлуатації транспортних засобів та інші заходи, спрямовані на запобігання й зменшення

викидів та скидів у навколишнє природне середовище забрудників та дотримання встановлених рівнів фізичних впливів.

Виробництво й експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів та установок, у викидах та скидах яких вміст забрудників перевищує встановлені нормативи, не допускають. Названим вище законом врегульовано й інші аспекти, які так чи інакше пов'язані з дотриманням вимог екологічної безпеки у процесі господарської діяльності, яка може впливати на стан атмосфери, а отже викликати і можливі зміни клімату.

Принципові положення Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", які стосуються питання, що розглядається, опістано та конкретизовано у Законі України "Про охорону атмосферного повітря". Цей закон, визначаючи правові й організаційні засади та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря, спрямований на збереження та відновлення природного стану атмосфери, створення сприятливих умов для життєдіяльності людини, гарантування екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

Закон України "Про охорону атмосферного повітря" в розділі III "Заходи щодо охорони атмосферного повітря" містить відповідну статтю 16, яка має назву "Регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат". Згідно з цією статтею, діяльність, спрямована на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях, можуть виконувати підприємства, установи, організації та громадяни-суб'єкти підприємницької діяльності тільки за дозволами, виданими спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів або його територіальними органами, за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я або його територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Порядок погодження і видачі дозволів встановлює Кабінет Міністрів України. Підприємства, установи, організації та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності зобов'язані відповідно до міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, скорочувати і надалі повністю припинити виробництво та використання хімічних речовин, які шкідливо впливають на озоновий шар, а також здійснювати роботу щодо зменшення викидів речовин, нагромадження яких в атмосферному повітрі може призвести до негативних змін клімату.

Отже, діяльність господарюючих суб'єктів, яка безпосередньо спрямована на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях, може здійснюватися лише за наявності у суб'єктів відповідних дозволів. Як бачимо, закон дає змогу провадження такої діяльності господарюючим суб'єктам, яка пов'язана із досягненням господарських цілей. Здійснення тої ж діяльності в інших цілях, наприклад, оборонних, закон взагалі не регламентує. Тому у сучасних умовах було б доцільним обмежувати таку діяльність не лише в господарських, а і в інших цілях. Будь-яка діяльність, що

спрямована на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ, незалежно від її цільового призначення має здійснюватися з урахуванням дозвільного порядку. Можливі й інші варіанти. Можна було б затвердити постановою Кабінету Міністрів України конкретний перелік тих видів діяльності, що можуть впливати на погоду і клімат та встановити обмежувальний режим їхнього здійснення. Подібний підхід відомий законотворчій практиці. Так, постановами Кабінету Міністрів України затверджено: Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку (від 27 липня 1995 р., № 554)¹; Перелік особливо небезпечних хімічних речовин, виготовлення та реалізація яких підлягає ліцензуванню (від 17 серпня 1998 р., № 1287)² та ін.

Потрібно враховувати і ту обставину, що ст. 12 Закону України "Про охорону атмосферного повітря" закріплює можливість обмеження, тимчасової заборони (зупинення) або припинення, відповідно до законодавства, господарської чи інших видів діяльності, пов'язаних з порушенням умов і вимог до викидів забрудників в атмосферне повітря і рівнів впливу фізичних та біологічних чинників на його стан, передбачених дозволами.

Серед дієвих засобів забезпечення зазначених заходів самостійне місце на національному рівні посідає відповідальність підприємств за порушення екологічних лімітів, нормативів, стандартів, вимог екологічної безпеки тощо, тобто за екологічні правопорушення. З урахуванням ступеня екологічної безпеки і заходів тримавно-правового примусу серед екологічних правопорушень розрізняють еколого-адміністративне правопорушення, еколого-майновий делікт, еколого-правовий проступок та екологічний злочин. Водночас за конкретний вид правопорушення передбачено ту чи іншу відповідальність (адміністративну, майнову, дисциплінарну, кримінальну).

Аналіз чинного законодавства України дає змогу виділити дві групи складів, наприклад, адміністративних правопорушень, які встановлюють відповідальність за негативний вплив підприємств промисловості на клімат. До першої групи можна віднести такі склади адміністративних правопорушень, які встановлюють відповідальність за негативний вплив промислових підприємств на поглиначі та нагромаджувачі парникових газів.

Серед правопорушень цієї групи треба назвати: псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель; порушення правил використання земель; несвоєчасне повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси; пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками; порушення правил складування, зберігання, розміщення, транспортування, утилізації, ліквідації та використання промислових та побутових відходів та ін. За скоєння названих правопорушень Кодекс України про адміністративні

¹ ЗПУ. – 1995. – № 10. – С. 252.

² ЗУНАУ. – 1999. – № 5. – С. 86.

правопорушення передбачає притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

До другої групи складів правопорушень належать ті, які передбачають відповідальність за негативний вплив промислових підприємств на атмосферне повітря (також і на клімат). Йдеться, зокрема, про: порушення порядку здійснення викиду забрудників в атмосферу або шкідливого впливу на неї фізичних та біологічних чинників; порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери й атмосферних явищ; недотримання вимог щодо охорони атмосферного повітря під час введення в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд та деякі інші. За названі адміністративні правопорушення законом встановлено адміністративну відповідальність.

У системі засобів забезпечення запобігання негативному впливу господарюючих суб'єктів (наприклад, промислових підприємств) на клімат самостійне місце посідає кримінальна відповідальність.

Чинний Кримінальний кодекс України хоч і містить спеціальний розділ VII "Злочини проти довкілля", але не встановлює кримінальної відповідальності за здійснення негативного впливу саме на клімат. Тому аналіз правових приписів цього розділу дає змогу виділяти такі види злочинних діянь, які передбачають відповідальність як за негативний вплив промислових підприємств на поглиначі та нагромаджувачі парникових газів, так і за негативний вплив підприємств промисловості на атмосферу.

Так, посадові особи промислових підприємств несуть відповідальність за порушення правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, якщо це спричинило екологічне забруднення значних територій (ст. 236 КК України).

Законом передбачено відповідальність за забруднення або псування земель (йдеться і про землі, на яких перебувають чи розміщені нагромаджувачі та поглиначі парникових газів) відходами або іншими матеріалами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для довкілля (ст. 239 КК України).

Статтею 241 КК України встановлено кримінальну відповідальність за забруднення або іншу зміну природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для довкілля.

Згідно зі ст. 253 КК України, до кримінальної відповідальності притягуються посадові особи за розроблення і за здавання проектів, іншої аналогічної документації замовнику службовою особою без обов'язкових систем захисту довкілля або введення (прийом) в експлуатацію споруд без такого захисту, якщо вони створили небезпеку тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф.

Як бачимо, на національному рівні правові аспекти зміни клімату певною мірою відображаються. Законодавець здійснює правову регламентацію відповідних суспільних відносин. Але реалії сьогодення потребують зміни

пріоритетів та орієнтації на реалізацію тих завдань, які постають на міжнародному рівні.

Література

1. **Голос України**. – 2009. – 16 вересня. – № 173. – С. 7.
2. **ЗПУ**. – 1995. – № 10. – С. 252.
3. **ЗУНАУ**. – 1999. – № 5. – С. 86.
4. **Урядовий кур'єр**. – 2009. – 18 серпня. – № 149. – С. 9.

Шульга М.В. Национальные правовые аспекты изменения климата

Исследование посвящено анализу правовых проблем изменения климата на национальном уровне. Рассмотрен широкий круг вопросов относительно отмеченных проблем. В частности, проанализировано действующее экологическое законодательство Украины, которое регулирует отношения относительно предотвращения негативных последствий изменения климата.

Ключевые слова: экологическое законодательство, изменение климата, выбросы в атмосферу, ответственность.

Shulga M.V. National legal aspects of climate change

The report is devoted to analysis of legal problems of climate changing on the national level. The wide range of questions connected with the mentioned problems has been studied. Specifically, the analysis of current ecological legislation of Ukraine which regulates the relations as for prevention of negative effects of climate changes has been conducted.

Keywords: ecological legislation, climate changes, releases in atmosphere, responsibility.

УДК 336.24

Аспір. О.В. Юречко¹ – НЛТУ України, м. Львів

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Проаналізовано діяльність міжнародних державних організацій у галузі збереження лісового біорізноманіття, охорони навколишнього природного середовища. Зазначено основні напрями удосконалення ведення лісового господарства на території України.

Ключові слова: лісові ресурси, лісова політика, охорона, навколишнє природне середовище.

Основні заходи, що забезпечують збалансоване використання лісових ресурсів, полягають в їхньому раціональному використанні, збереженні природоохоронної, економічної та соціальної функцій. Економіко-екологічна модель збалансованого лісокористування повинна забезпечити найефективніше поєднання цих заходів, де висока духовна свідомість населення поєднувалася з виконанням вимог адміністративного характеру в усіх дотичних інстанціях. Адже саме нераціональна, часто деструктивна діяльність людини, є причиною порушення стану лісової екосистеми, що часто призводить до незворотних змін в її генетичному складі та вагомо знижує здатність до відновлення. Цінним у дос-

¹ Наук. керівник: доц. М.М. Огородник, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів